

Verődni földhöz-éghez

Báránytánc. Benkő Ildikó versei

Nem létezik „Nagy Pantheon”, hol az egyre magasodó pulpitusokon egyre grandiózusabb költők, írók állnak. Mindez antropomorfizmus és emberi gőg. Az első adott, a másodikat Luciferrus találta ki. Neve: Fényhozó. De megittasodott önmaga erényeitől, pedig az Úrtól kapta ajándékul. Az egoizmus gőggel keveredve vált az emberiség első bűnévé, még az Éden kertjében.

Az ember mond valamit, aztán visszavonja, majd megzavarodik, s teljesen új teóriát talál ki.

Thomas Mannt az egekig istenítették, de a háttérben szorongva, bátortalanul élt egy névtelen kis bankárfiú. Az apja akarta, hogy az legyen, s ráérezett a világot fenyegető közelgő katasztrófára. Le is írta titokban érzéseit, majd élete végén meg akarta semmisíteni minden szavát, mert a félelem elhatalmasodott rajta. Ő volt Franz Kafka. Szerette a csendet és a fohászkodást. E két kapaszkodója maradt. Az ember a sötétség és világosság mezsgyéjén vergődő kreatúra. Ha nincs benned alázat, és keveset szenvedtél, nem ér az életed hajítófát sem. Mindkettőt gyorsan elérheted, kövesd Krisztust, ahogyan Szent Pál is figyelmeztetett: „Az igened legyen igen; a nemed nem!” Ha ezt követed az igazság szellemében, zúdulni fog rád a szenvedés, a megalázás. De légy ilyenkor nyugodt: jó úton jársz!

Mire volt jó ez az ontológiai filozofálás? Mert Benkő Ildikó verseiben a fentiekre látunk példákat. A költőnő megszűri az amúgy is sokadszor átpárolt, leülepített költeményeit, s csak oly gondolatokat hagy a premissza után, ami csendes, okos, ha nem is világfelforgató (Kinek kell az?!), de metsző, feledésbe merült igazság.

Horatius azt írta több ezer évvel ezelőtt: „...ha írtál valamit, várj 9 esztendőt, hogy át- és átjárasd magadon, amennyire csak tőled telik. Csakis ezután bocsásd széles publikum elé.”

Benkő Ildikó versei ilyenek. Természetesek, a természet rendjéhez igazodók. Nincs bennük görcs, erőtetés. A csak c. poémája, ha ugyan az, inkább misztikus élettanács. Kecsesen száll hatalmas terhével az égig. Szinte bele lehet szeretni a röppenésbe, mely viszi a gondolatot, mely rövid, de célt érő. Első benyomás költeménye egyszerű, keresetlen; mondandóját szükségtelen elemezni, de a végkifejlete olyan erejű, mint Rilke *Párducáé*. Persze Rilkenél az örök bezártságról van szó, Benkő Ildikónál a belső, testi keretek széthullásáról, amit egy pillanat ereje idéz elő: a szeretet ereje.

Sokszor zavarba kerül az elemző, hogy Isten Bárányával (Agnus Dei) vagy Isten haragjával (Dies irae) találkozunk-e szembe Benkő Ildikó költészeténél. Erre jó példa, szerintem, az *értelme* című vers, mely nem is cím, hanem az írás testéhez tartozó szó. A földhöz-éghez verődésben megtanulja az ember az alapigazságokat: „*amit kibírsz fölvértéz // a védtelen tömegben // tanulsz keresni engem*”.

Benkő Ildikó költészetében minden felesleges az enyészeté lett. S ez így helyes. Elvesztjük alapfogalmaink mély értelmét, ha száz metaforát húzunk rájuk.

Jön az ördögi szabadság: mindenki értelmezze úgy, ahogyan akarja. A verset, a családot, a szerelmet, a hűséget, munkát stb.

Óriási kollapszushoz vezethet mindez! – „Maiores perdes, minora si servaveris” – írja Parthenius. (Elveszted, mi nagyobb, ha az apró dolgokat őrzöd.)

A litánia a legősibb lírai műfajok egyike, még az első varázslásokból származó szövegforma. Az ismétlés, esdeklés, a kérés fájdalmas föl(sic!)kiáltás. Még nem volt művész, tudós, pap, csak mágia. Ezért a legeslegjobb vers a mágikus vers! Benne dobog a látható és láthatatlan világ egyszerre. Kérés és lemondás; tűz és víz. *„Arany deszkák hasadnak, földi férgek mozognak”,* írta Weöres Sándor. Ez igazi, Keresztes Szent János-i misztérium.

Ilyen Benkő Ildikó-vers a *Te* nevű írás, vagy a gyermekeihez szóló. A litánia robajos vízésés. Fölötte hatalmas párafelhő, a mélyben mindent megmozdító fortyogás. Az Élet. Sokan nem mernek szembenézni vele, mert meglátják kicsinységüket, de ez nem változtat a szentháromsági igazságon. A litánia fontos attribútuma, hogy mozgásba hozza a versvarázslás szavait. Így alakultak ki a varázsszavak is, melyek oly sűrűek, mint a gyémánt vagy a fehér törpe csillagok, melyekben már az atommaghoz préselődik a neutron és az elektron. Egy kis kanálnyi ebből a csillagból 100 tonnát tesz ki.

A *Köszönlek* jelet hordozó poéma-litánia-varázslat tetten érhető, mintha egy táltos suttozna kezdetben, majd belekiáltaná az égbe: *„Repesél, // mint számban mezei virágok nevei, // római nárdus, szálya, (...)”,* és a versezet végén itt a bizonyíték a varázslatra: *„KIMONDALAK.”*

Ha nem egy emberért szólna az őszers, azt mondanám, ez nem más, mint *Te Deum!*

Réges-régi ráolvasásban szerepel a következő: *„Futó szarvas, habot hányó, nem bírod már hegyet-völgyet, feküdj szépen vadászunknak lába eli, hogy majd család édes hússal éhit veri. Most botolj meg!”* Csak a vak nem veszi észre a varázsszöveg és Benkő Ildikó költeménye közti hihetetlen hasonlóságot.

Benkő Ildikó több verse kibontatlan marad. Valamely méltatója azt írja róla, hogy a félelem játszik bele műveibe. Én nem hiszem. A kibontatlan vers például épp az ellenkezőjét jelenti.

A költő bátor. Miért taglaljon hosszan egy verstémát, ha nem mond vele többet. Ha az olvasó számára érthetetlen, az már sok poétával előfordult. Nem értették Adyt, mások rajongtak érte, ugyanez történt Pilinszkyvel is. De a prózairodalomból is mondhatunk neveket: Hamvas Béla, Szép Ernő, Szomory etc.

Nekem a legjobban, ha már én neveztem el így, a kibontatlan versek közül a *Végül* és a *feszület* írások tetszenek. A *feszület*nek minden szava feszül, húzódik pattanásig. Ily gyönyörű és kifejező nyelvünk. A kereszt neutrális, a latinból keveredett hozzánk, de a magyar nyelv 300 ezres állománya képes mindennek a pontos kifejezésére. Ősnyelv.

Stanczik-Starecz Ervin

Pontos „rezdüléseképek”

Szénási Ferenc, *Berzsenyi koporsója*, Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2019

Szénási Ferenc neve ismert sok helyről, annak ellenére, hogy tehetséges, jó szemű íróember. Sajnos, mostanában nagyítóval kell keresnünk a tehetséges auktorokat. Nem mintha nem lennének, de nem kapnak elég teret a „klasszikus” irányt képviselőkkel szemben, mondjuk így, az alternatív szerzők. Úgy tűnik, az írók harca több ezer éves. Már a római idők aranykorában is folytak kemény esztétikai viták. Horatius mondja egy kézhez kapott versküldemény után: *„Megállj, Caesius, viszek neked aranyozott fűzfa-dalnokok köteteit, hadd csámpásodj tőlük Saturnalia ünnepén.”*

Szénási jó író, remek műfordító és szerkesztő, óriási általános műveltséggel bír. S hányat tudnék csak én magam fölsorolni ebből a kategóriából? Sokat. Most a „perc-emberkék” idejét éljük. Ahogy anno dacumale Babits írta, *„...ebben az országban, ha valaki elolvas egy könyvet, úgy érzi, a következőt neki kell megírnia”*. Nem változott jottányit

sem a helyzet! Szabó Lőrinc, aki lobbanékony ember volt, de csúcsköltő, írja a minőségi, színvonalas Nyugat szerkesztőjének, Babitsnak, akivel rövid ideig huzakodtak: *„Az én verseimet nem közölte le a Nyugat, ellenben Kovács Margit végtelen hülye verseit igen.”* Dosztojevszkij volt, amilyen volt, fiatal, okos és szép gyorsírójának, akit később feleségül vett, volt egy írói ajánlata, megoldása (nem részletezem...). Az íróóriás veszettül nevetni kezdett, s ennyit mondott: *„Drágaság! Elfelejt valamit... Én az ÉLETRŐL írok. Nem fantazmagóriákat találok ki.”*

Szénási Ferenc novellái élettapasztalatot és írói tehetséget mutatnak. Nemcsak a *techné*, hanem az Isten által adott *ars* is megvan benne.

Címadó novellája fikció és valóság különös elegye, de remekbe szabott. A *Berzsenyi koporsójának* főszereplője egy vérbeli orosz katona, aki az olvasó számára a szimpatikus és az ellenszenves határán mozog. Ez a mesteri egyensúlyteremtés az írás végén úgy cserélődik fel, hogy a valóság-fikció párosa veszi át a szerepet. Berzsenyi érckoporsója Niklán az orosz őrnagynak anyagi érték, míg nekünk, magyaroknak szellemi kincs. Lergyakov őrnagy más idődimenzióba kerül a második világháborúból.

Most már, 1990-ben az utolsó orosz csapategységben masírozik kifelé Magyarországról. De a niklai remete érckoporsóját könnyedén viszi hóna alatt. Majdnem gogoli fantasztikum...

Szénási Ferenc a mi Ezra Poundunk, Dino Campanánk.* Ez utóbbi kettő zsenialitása és éles előrelátása kellemetlen volt az irodalmi szalonok papagájainak, pénzembereinek. Ömlesztették az érdemrendeket. Lázárt viszont, s az

* Ezra=Lázár; Campana=mező

olasz mezők szelíd Dinóját is elmeagyógyintézetbe dugták. Ilyenek nem is éltek! – kürtölték világgá a csökött írócskák, közben pénztől dagadó zsebbel, fehér öltönyben flangáltak, s eljátszották a „Milyen lenne, ha író lennék?!“ c. burlieszket.

A kötet *Múzsák* című darabja nem rendelkezik főhőssel, inkább csak egy igazán mélyre ásó íróembert látunk, a szerzőt, aki egy tanítvány és egy mester bőrébe bújjik egyszerre. Korábban is olvastam már Szénási Ferenctől, de ez a novellaszerűség, elbeszélésnek végképp nem mondhatom, rendkívül megfogott bámulatos „képfaragásaival” és őszinteségével. Ez utóbbit már korábban is tapasztaltam nála, hála a jó Istennek. A tanítvány, aki nő, egyben múzsa is, ráadásul a szerzői gondolatok manifesztuma. Ezt írja Szénási: *„...ne feledjük, hogy a lényegtelen női kérdéseket nemegyszer a lényeglátó női ösztön húzza elő.”* Ennél tökéletesebb meghatározását a múzsának soha nem hallottam. A finom apróságokból – nincs előjelük – indázik elő egy érzékeny, piciny kacs, mely megéri a végtelent, a láthatatlant, az intuíciót, s végül az egész eszkatologikus rendszert, azt, hogy mi az út, az útra bocsátás, ítélet és megérkezés. Az Agnus Deitől a Dies iraeig, s az azon túlit, ahol még a legelszabadultabb fantázia is állóképpé merevedik, haszontalanná válik. Mint az önhitt, rátarti író (ld. a recenzió eleje). Nevezzük a következetesség kedvéért írónak, aki végül is elkészül kisregényével, s *„...hangos sikert aratott”*. A kritikusok is agyondéledgették, s a hülye írócskánk fürdőzni kezdett a dicséretök özönében: *„...eleinte elnézően mosolygott, mert abban a szemérmes hitben élt, hogy mi tagadás, picikét blöffölt, ám a rajongó kritikák olvastán lassan-lassan tudatára ébredt, hogy az igazi írói nagyság épp az ilyen szemfényvesztésekben rejlik. (...) ...jó okkal mondhatja magáról, hogy ihletett író.”*

Szénási elképesztően pontos „rezdulésképei” olyanok, mint a múlt századi katonai kartográfusok Oroszországban. (Még az utolsó tócsa helyét is megjelölték a térképen, hiszen Szibéria hegy- és vízrajza csak 1908-ra készült el.) Ha azt mondjuk, fényképszerűek, közel sem járunk az író (Szénási Ferenc) leírásgazdagságához. A fénykép otromba skicc-kép az ő megjelenítéséhez képest. Erre bárhonnán tudnék idézni a kötetből, de nem teszem, olvassa el figyelmesen az olvasó. Lectori salutem! Tiszta szívből tudom ajánlani minden irodalombarát-nak e remek összeállítást.

Szénási Ferenc irodalomtörténész. A szegedi JATE-n tanított. Kiváló italista és műfordító. Kiterjedt a szerkesztői munkássága is. A híres kétnyelvű Leonardo könyvsorozatot is ő szerkesztette. Fordításait csak érintőlegesen tudom számuk miatt bemutatni. Az olasz költők közül Ungarettit, Quasimodót, Palazzeschit tudom említeni. A prózaírók közül Calvino, Collodi, Sciascia a kiemelkedők. Számos irodalomtörténeti írást publikált. Sok íróat mutatott be közelebről. Épp itt az ideje, hogy saját írásaival gazdagítsa a jó magyar írók körét. Kívánunk hozzá neki erőt, egészséget, és római legionárius köszönéssel: Erőt és erény!

Stanczik-Starecz Ervin